

En utvecklad arbetsgivardeklaration – åtgärder mot missbruk av välfärdssystemen (SOU 2023:47)

Sammanfattning

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har granskat utredningens förslag och bedömningar med utgångspunkt i hur de bedöms påverka rättssäkerheten och effektiviteten inom socialförsäkringsområdet. ISF begränsar därför sina synpunkter till de förslag som skulle få konsekvenser för socialförsäkringen.

ISF ser positivt på åtgärder mot missbruk av välfärdssystemen och anser att förslagen bidrar till ett minskat missbruk och ökade möjligheter till korrekta utbetalningar. Med denna utgångspunkt redogör vi först i korthet för vår inställning till utredningens förslag och bedömningar. Därefter kommenterar vi några av förslagen och bedömningarna mer utförligt.

ISF:s inställning till förslagen och bedömningarna i korthet

ISF delar bedömningarna och tillstyrker förslagen i avsnitt 5.2.1, 5.2.5–5.2.7, 6.1, 6.4, 7.2–7.4, 7.6, 7.6.1, 7.6.3, 7.7, 7.8, 8.1, 8.2.4, 8.2.5, 8.3–8.12, 8.14, 8.15.1, 8.15.3, 9.1, 9.2.4, 9.3–9.5, 10.3, 10.4.2–10.4.6, 10.5, 10.6.1, 10.6.2, 10.7.2 och 10.7.3.

ISF delar inte bedömningen i avsnitt 7.5.

ISF har i övrigt inga synpunkter på utredningens förslag och bedömningar.

ISF:s mer utförliga inställning till vissa av förslagen och bedömningarna

5.2.6 Information om ändring eller tillägg av uppgifter på individnivå

ISF tillstyrker förslaget att om Skatteverket i enlighet med förordningen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet lämnar ut uppgifter per betalningsmottagare i en arbetsgivardeklaration eller förenklad arbetsgivardeklaration och dessa innehåller en uppgift som har ändrats eller lagts till, ska Skatteverket till den mottagande myndigheten eller arbetslöshetskassan också lämna uppgift om tidpunkten för ändringen eller tillägget och om uppgiften har ändrats, uppgiftens tidigare innehåll.

ISF anser att förslaget är bra eftersom det, såsom utredningen konstaterat, är den mottagande myndigheten som självständigt ska bedöma uppgiftens riktighet (avsnitt 5.2.5). Om det till exempel gjorts flera ändringar kan detta rimligen inverka på bedömningen av uppgiftens tillförlitlighet.

Men vi vill särskilt lyfta att ändringar och tillägg beträffande en uppgift mycket väl kan ha föranletts av en arbetsgivare, såsom av slarv eller okunnighet, och att det är av stor vikt att individen inte felaktigt misstänkliggörs av en uppgift om ändring eller tillägg.

5.2.7 Information avseende Skatteverkets bedömningar av uppgifter på individnivå

ISF tillstyrker förslaget att om Skatteverket i ett beskattningsbeslut har frångått en uppgift om en betalningsmottagare som har lämnats i en arbetsgivardeklaration, får Skatteverket markera detta i beskattningsdatabasen genom en särskild anteckning i anslutning till uppgiften. Om beslutet till grund för registreringen ändras och uppgiften om betalningsmottagaren inte längre frångås, ska anteckningen tas bort. Om det för en uppgift om en betalningsmottagare finns en särskild anteckning och Skatteverket i enlighet med förordningen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet lämnar ut uppgiften om betalningsmottagaren till en annan myndighet eller en arbetslöshetskassa, ska även anteckningen lämnas ut.

ISF anser att det är en rimlig slutsats att endast uppgifter som frångåtts i ett beskattningsbeslut ska få markeras. Vidare är förslaget väl avvägt vad gäller att Skatteverket endast ges en möjlighet att göra en markering när det bedöms befogat.

Men även gällande detta förslag vill vi framhålla att det är viktigt att det utökade informationsutbytet inte leder till ett omotiverat misstänklighetsgörande av enskilda individer. Att en arbetsgivare till exempel lämnat felaktiga uppgifter som senare kunnat korrigeras inför individens beskattning ska inte nödvändigtvis inverka på individens trovärdighet vid handläggningen av ärenden hos andra myndigheter.

Arbetsgivare ska lämna uppgifter om viss frånvaro för betalningsmottagare i samband med arbetsgivardeklarationen

7.5 Uppgift om frånvaro som kan ge rätt till närståendepenning

ISF delar inte bedömningen att *det inte bör införas en skyldighet för arbetsgivare och andra som betalar ut ersättning för arbete att i arbetsgivardeklarationen lämna uppgifter per betalningsmottagare om frånvaro som kan ge rätt till närståendepenning.*

Även om närståendepenning är mindre förmån vid jämförelse med till exempel föräldraförmånerna finns likväl en andel utbetalningar som är felaktiga. Vad gäller uppgifternas karaktär anser ISF att dessa i vart fall inte är av mer känslig natur än de som föreslås ska lämnas beträffande frånvaro för vård av barn (avsnitt 8.1). Vidare bedömer vi att uppgifterna om frånvaro för vård av närstående utgör ett träffsäkert underlag vid kontroll av utbetald ersättning. Uppdraget att lämna uppgift om denna frånvaro (ihop med den som gäller vård av barn, se avsnitt 8.1 och 9.1) bör inte heller behöva leda till någon större administrativ börda för arbetsgivare.

Vi anser att det av dessa skäl bör övervägas att införa en skyldighet för arbetsgivare och andra som betalar ut ersättning för arbete att i samband med arbetsgivardeklarationen lämna uppgifter om en betalningsmottagares frånvaro som kan ge rätt till närståendepenning.

8.1 Arbetsgivare ska lämna uppgift om frånvaro av skäl som kan ge rätt till tillfällig föräldrapenning

ISF tillstyrker förslaget att *den som är skyldig att lämna en arbetsgivardeklaration i samband med deklarationen ska ange per betalningsmottagare om redovisad ersättning har eller inte har påverkats av frånvaro av skäl som kan ge rätt till tillfällig föräldrapenning. Om ersättningen har påverkats av sådan frånvaro, ska den deklarationsskyldige även ange vilket*

eller vilka datum som betalningsmottagarens frånvaro inföll och för varje sådan dag ange om frånvaron avsåg hela eller en del av den tid som arbete annars skulle ha utförts. Skyldigheten att lämna uppgifter om frånvaro gäller inte om den ersättning som har redovisats för betalningsmottagaren är sådan ersättning som är underlag för statlig ålderspensionsavgift. Bestämmelser om uppgiftsskyldigheten ska införas i socialförsäkringsbalken.

ISF ser både detta och det motsvarande förslaget beträffande föräldrapenning (avsnitt 9.1) som ändamålsenliga och potentiellt mycket effektiva åtgärder mot missbruk av dessa förmåner.

När det gäller tillfällig föräldrapenning vill vi uppmärksamma att det inte uppställs något krav på att den försäkrade ska ha gjort någon inkomstförlust under den tid hen avstått från förvärvsarbete för vård av barn (se 13 kap. 2 § socialförsäkringsbalken och Högsta förvaltningsdomstolens avgörande RÅ 2009 ref. 25). Men det är troligen ovanligt att en anställd inte får något löneavdrag vid ledighet från arbetet, varför den föreslagna skyldigheten sannolikt ändå generellt kommer att ha stor träffsäkerhet vad gäller felaktiga utbetalningar.

Att det i förslaget saknas fullständig överensstämmelse mellan uppgiftsskyldigheten och kraven för att få tillfällig föräldrapenning medför att kontrollfunktionen som eftersträvas är något sämre än vad utredningen bedömt. Det inverkar också på utredningens bedömning i fråga om återkravsärenden, se avsnitt 8.15.3 nedan.

8.15.3 Uppgifternas betydelse i återkravsärenden

ISF delar bedömningen att *en arbetsgivares uppgift i samband med en arbetsgivardeklaration om att ersättning till en betalningsmottagare inte har påverkats av frånvaro av skäl som kan ge rätt till tillfällig föräldrapenning kan vara tillräcklig för att visa att det finns grund för återkrav av tillfällig föräldrapenning.*

ISF delar bedömningen att en sådan uppgift *kan* vara tillräcklig för återkrav. Men vi vill framhålla att det bör göras en individuell bedömning i det enskilda fallet och att tilltron till de uppgifter som arbetsgivaren en gång lämnat ska bedömas på ett nyanserat sätt. Detta särskilt i ljuset av att arbetsgivare inte föreslås få en skyldighet att ändra en felaktig uppgift om frånvaro som har lämnats i samband med en arbetsgivardeklaration (se avsnitt 8.11) samt att det inte föreslås några sanktioner mot arbetsgivare i nu aktuellt hänseende.

Om den enskilde invänder mot arbetsgivarens uppgift att hen inte haft lönepåverkande frånvaro för vård av barn anger utredningen vissa närmare hållpunkter för den fortsatta handläggningen.

Utredningen anger till exempel att det i denna situation fortsatt bör finnas grund för återkrav, förutsatt att den enskilde inte kommer in med egen utredning (bevisning) till stöd för att hen avstått från arbetet för vård av barn. Inte heller ska den enskildes invändning i sig vara tillräcklig för att Försäkringskassan ska behöva ta in kompletterande uppgifter från arbetsgivaren (det vill säga stämma av att de lämnade uppgifterna är riktiga).

Med utgångspunkt i Försäkringskassans bevisbörda och det förhöjda beviskravet som gäller vid återkrav ställer sig ISF tveksam till utredningens syn på den ovan beskrivna situationen. Såsom påpekats i föregående avsnitt korrelerar inte den föreslagna utformningen av arbetsgivares skyldighet – som anknyter till att löneavdrag gjorts – helt med kraven för att få ersättning. I den beskrivna situationen kan det alltså ha funnits frånvaro från arbetet för vård av barn som inte gett löneavdrag (avsiktligt eller av arbetsgivarens förbiseende) och därmed inte rapporterats – men som likväl ger rätt till tillfällig föräldrapenning.

Detta yttrande har beslutats av generaldirektören Eva-Lo Ighe. Utredaren Åsa Renhammar har varit föredragande. Vid den slutliga handläggningen har chefsjuristen Anna Samuelsson, enhetscheferna Dan Ljungberg, Elin Sundberg, Måns Nerman och Sofie Cedstrand deltagit.

Eva-Lo Ighe

Åsa Renhammar